

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՈՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՆՎԱՆԱԿՈՉՈՒԹՅԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌԻՄ

«Վարդանանք մեզ հետ են, մեզ հետ քայլում են, մեզ ներշնչում, մեզ առաջնորդում և ապահովում մեր բոլոր արդար իղձերի ապագա իրականացումը: Լույս և հավերժական փառք Վարդանանց սուրբ հիշատակին»:

(Վեհափառ Հայրապետի խոսքից՝ Վարդանանց տոնակատարության առթիվ, «Էջմիածին», 1981 թ., Բ, էջ 10):

Ավելի քան 1500 տարիներ են անցել այն օրից, երբ հայ ժողովուրդը Վարդան Մամիկոնյանի գլխավորությամբ կենաց-մահու ճակատամարտի դուրս եկավ իր ազատությունն ու ինքնությունը կապտել ցանկացող պարսիկ բռնատիրության դեմ: Քրիստոնեության պատմության այն առաջին դեպքերից մեկն էր Վարդանանց հերոսամարտը, երբ մի ողջ ժողովուրդ ոտքի կանգնեց՝ իր կյանքով պահպանելու քրիստոնեությունը՝ հանուն հայրենյաց, հանուն հավատի նշանաբանով: «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն» խոսքը Վարդանանց հերոսամարտի առաջին իսկ օրվանից որդեգրվեց որպես հայ ժողովրդի գոյաձև հետագա բոլոր դարերի համար:

Հայ ժողովուրդը բարձր է գնահատել Վարդանանց հերոսամարտի նշանակու-

թյունը, ոգեշնչվել նրանով, իր ճակատագրական բոլոր պահերին ոգեկոչել է Վարդանանց հերոսներին:

Հայ ժողովրդի գոյամարտն էր Վարդանանց հերոսամարտը, որ շարունակվում է մինչև այսօր իր տարբեր ձևերով, իր տարբեր երանգներով: Գոյամարտ՝ պարսիկ, արաբ, մոնղոլ ու թուրք բարբարոսների դեմ, գոյամարտ սեփական մոխիրներից հարություն առնելու, գոյամարտ՝ մանավանդ Սփյուռքում, ինքնապահպանման ու իր արդար իրավունքների պաշտպանության համար:

Դարեր շարունակ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու նվիրական ու արագործված ավանդություններից մեկն է հանդիսանում 451 թ. Ալիարայրի հերոսամարտում զոհված հայ մարտիկների հիշատակի ոգեկոչումը: Ամեն տարի, Վարդանանց

հիշատակի օրը, Ս. Էջմիածինը լեփ-լեցուն է հալատացյալներով, հայ ժողովրդի տարբեր խավերի ներկայացուցիչներով:

Այդ օրը միաժամանակ նշվում է նաև Նորին Սուրբ Օծություն Ամենայն Հայոց Տ. Տ. Վազգեն Ա Հայրապետի անվանակոչության տարեդարձը:

Այս տարի ևս Մայր Աթոռում մեծ շուքով ու հանդիսավորությամբ նշվեցին այդ գույզ տոները:

Փետրվարի 11-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտյան, 1700-ամյա Հայոց Մայրավանքի աղոթարարության կամարների ներքո հնչում են «Նորահարաշ» և «Արիացեալք» հոգեկից շարականները:

Մայր տաճարում հանդիսավոր ժամերգությունից հետո, ժամը 10.30-ին, Ավագ խորանի վրա սկսվում է ս. պատարագի արարողությունը: Օրվա պատարագին է հոգեշնչորեն Տ. Ասողիկ վրդ. Արիստակեսյանը:

Պատարագի ընթացքում Մայր տաճարի զանգերի դողանքների ներքո, եկեղեցական հանդիսավոր թափորով Մայր տաճար է առաջնորդվում Վեհափառ Հայրապետը:

Հավարտ պատարագի պատարագին հայր սուրբը Իջման ս. սեղանից խոսում է հայրենաշունչ մի քարոզ՝ «Զի օրենք խաղաղությանն ոչ է հաճապազ ողջունելի, այլ ժամանակի ընտրողությամբ: Թե՛ հնար է ընդ ամենայն մարդկան գիտադարձություն կալելք, յորժամ ոչ եղև հնար՝ ընտրեաց զպատերազմելն» (Ներսես Լամբրոնացի) բնաբանով: Քարոզիչ հայր սուրբը նախ խոսեց մեր ժողովրդի պատմության ընթացքում Վարդանանց հերոսամարտի կատարած մեծ դերի մասին, ապա նկարագրելով պատմական ժամանակաշրջանը, ասաց. «451 թվականը կարևոր նշանակություն ունի Քրիստոսի Եկեղեցու պատմության մեջ, որովհետև եթե արևելքում Ավարայրի ճակատամարտում, հայերը պաշտպանեցին Հիսուսին, Հիսուսի ավանդած հավատքը, ապա արևմուտքում, նույն այդ մտայնությամբ, ընդդեմ Աթիլայի հրոսակների դուրս եկան եվրոպական ժողովուրդները և պաշտպանեցին քրիստոնեությունը: ...451 թ. երկու կայսրությունների՝ Բյուզանդիոնի ու Պարսկաստանի քաղաքական հայացքները, խաչաձևվելով միմյանց Հայաստան աշխարհում, մի նոր խաչ էին կազմում, սակայն ոչ Տերունի, ոչ էլ փրկական: Հռոմը և Պոլիսը՝ Քաղկեդոնում ժողով էին գումարել՝ որոշելու համար, թե Քրիստոսի մարդկային բնությունն է կարևոր, թե Աստվածայինը: Իսկ այդ պահին հայերը Քրիստոսի համար

պատերազմ էին մղում ընդդեմ պարսիկների, իրենց արյամբ մարտիրոսվում և որդեգրվում Քրիստոսի փրկարար մատյանի մեջ: ...Այս է պատճառը, որ երկինք խոյացած այս սրբազան տաճարը իր կենտրոնական խորանի ներքևում ունի մեկ փոքրիկ ատրուշան, որ եղել է հեթանոսական պաշտամունքի վայր: Վարդանանց խորհրդի ամենաարտահայտչական և կարևոր շոշափելի արձանագրությունը մարմնացյալ այս տաճարն է, որ իր կրունկի տակ է առել հեթանոսական գրադաշտական կրոնը: Մեզ համար Վարդանանց պատերազմը չափարտվեց աշխարհագրական նշանակություն ունեցող Ավարայրի փոքրիկ դաշտում: Այն շարունակվեց և տարածվեց մեր բոլոր դարերի ընթացքին, մեր հոգու և մտքի բոլոր մաքառումների մեջ հասավ պահլալունիներին, դավիթբեկերին, անդրանիկներին, ֆիդայիներին, Հայրենական մեծ պատերազմի ընթացքում մեր հերոսներին, ընդհուպ մինչև մեր այսօրվա շինարար Վազգեն Ա կաթողիկոսը:

Թող Լամբրոնացու խոսքը դառնա Վարդան Մամիկոնյանի միակ փոքրիկ խնդրանքը մեզանից, և մենք ուխտենք Իջման սեղանի առջև հավատարիմ մնալ Վարդանանց խորհուրդին և շարունակել նույն մեր հերոսների մտածողությամբ կերտել մեր ապագան: Վարդանանց խորհուրդի ամենաջերմ պաշտպաններից և շեփորահարողներից մեկը եղավ նաև Վազգեն Առաջին կաթողիկոսը, որի անվանակոչության տոնըն է այսօր: Ինչ գեղեցիկ գուգադիպություն: Մենք Վարդանի հիշատակության առջև տոնախմբությունն ենք այսօր Նորին Սրբության՝ Վարդանանց խորհուրդով վսեմացած, խորին հարգանքով մատչելով ի համբույր Սրբազան Աջին, ուխտենք, որ մենք կդառնանք ամենագեղեցիկ ու ամենածրացան մշակները մեր Առաքելական Մայր Եկեղեցվի, ի սպասավորություն ձեզ՝ սիրեցյալ ժողովուրդ հայոց»:

Հայր սուրբի ոգեշունչ քարոզից հետո կատարվում է Հայրապետական մաղթանք՝ Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության տոնի առթիվ:

Հավարտ ս. պատարագի, ժամը 13-ին, Վեհարանի հանդիսությունների դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի բարձր նախագահությամբ, սկսվում է Վարդանանց տոնակատարության հանդիսությունը:

Հանդիսությունը ներկա էին Մայր Աթոռի միաբանությունը, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամները, Մայրավանքի պաշտոնեությունն ու աշխատավորները, հոգեվոր ճեմարանի դասախոսական կազմը, ու-

սանդղությունը, բազմաթիվ հավատացյալներ և հյուրեր:

Հանդիսությունը ներկա էր նաև Հայկական ՍՍՀ Միգրատների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ տիար Լազար Սուջյանը: Հանդիսությունն սկսվում է խմբովին արտասանված «Հայր մեր»-ով, որից հետո հնչում է Հայկական ՍՍՀ պետական հիմնը:

Բացման խոսքով հանդես է գալիս հոգևոր ճեմարանի տեսուչ Տ. Եզնիկ քհն. Պետրոսյանը

«Վեհափառ Տեր,

Հարգարժան պարոն Սուջյան,

Գերաշնորհ Սրբազան Հայրեր, Մեծահարգ անդամներ Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի, հոգեշնորհ և արժանապատիվ Հայրեր, սիրելի հանդիսականներ:

Քրիստոնեության առաջին դարերին հավատքի համար իրենց կյանքը զոհող նահատակները իրենց արյունով ամրապնդեցին նորահաստատ Եկեղեցու հիմքերը:

Դ դարում քրիստոնեության հաղթանակով վերացավ նահատակության անհրաժեշտությունը:

Ե դարում, երբ Ավարայրի սուրբերի արյամբ Տղմուտի ջրերը կարմիր էին հոսում, դժկար թե արևմուտքում, Հոռմեական կայսրության մեջ, հավատային, թե մեկ օրվա ընթացքում 1036 վկաներ իրենց կյանքը զոհեցին Քրիստոսի անվան համար:

Ե դարում, երբ քրիստոնյաների հոգում մարել էր նահատակվելու տենչը, Հայոց աշխարհը բախեց դրախտի դռները: Ողջ քրիստոնեության պատմության ընթացքում ոչ մի տեղ, ոչ մի օր նման զոհաբերում տեղի չի ունեցել: Ավարայրը միակն է, երբ քրիստոնյա մի ողջ ժողովուրդ կամովին իր կուրծքը դնել է տվել թշնամու սրին, որպեսզի փրկի իր հոգին:

Եղիշեն ասում է. «Վասն Ցիսուսի, վասն հայրենեաց»: Այս երկու գաղափարները համարժեք էին դարձել այն ժամանակ: Հիսուս ասելով Վարդանանք հասկանում էին Հայրենիք, Հայրենիք ասելով՝ Հիսուս: Ահա այս հոգեբանությամբ է ապրել հայ ժողովուրդը հետավարայրյան ավելի քան 1500 տարիների ընթացքում: Ավարայրը կնքեց Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի միությունը:

Մեծ է Ավարայրի խորհուրդը: Անգուգական է եղել Ավարայրի թելադրանքը դարերի ընթացքում: Այժմեական է նաև Ավարայրը այսօր հայ ժողովրդի, հատկապես ալեկոծ Սփյուռքի հայության համար:

Այս խոհերով թույլ տվեք Ս. Վարդանանց հիշատակին նվիրված հանդիսությունը համարել բացված և հրավիրել հոգևոր ճեմարանի դասախոս բանասիրական գիտությունների թեկնածու պրն. Գևորգ Բաղդիշյանին՝ հանդես գալու օրվա բանախոսությամբ»:

Այնուհետև հոգևոր ճեմարանի դասախոս Գևորգ Բաղդիշյանը հանդես է գալիս Վարդանանց հերոսամարտին նվիրված հետևյալ բանախոսությամբ.

«Հայ ժողովրդի ազգային սրբությունները մեր ժողովրդի դարավոր սպասումներից ցամաքած աչքերի լույս ու հույս հայտնություններն են, նրա սուրբ երազանքների, մաքառումների և ինքնության հաստատման մեծագույն վկաները: Ազգը որքան ավելի խոր և առարկայորեն է ճանաչում ինքն իրեն, այնքան ավելի են պայծառանում դրանք, արդիական են դառնում և նույնիսկ՝ հրամայող, զգաստացնող: Բոլոր ժամանակների քննությանը դիմացող հազվագյուտ ընտրյալները՝ Արարատ, Արաքս, Էջմիածին, Գրիգոր Լուսավորիչ, Մեսրոպ Մաշտոց, Վարդանանք և Ղևոնդյանք..., որոնք որպես հաստաբետ, հավիտենական կանգուն պուներ, իրենց վրա են պահում հայ ազգը: Չկա հայ ժողովուրդ, առանց ազգային սրբությունների, չկա հայ ժողովուրդ, առանց Վարդանանց և Ղևոնդյանց հիշատակի:

Դարերի քաղաքակրթության և մշակույթի, կյանքի մուտք ու լույս օրերի դաժան փորձության քեռ ունի իր ուսերին հայ ժողովուրդը, որի մեծությունն ու վեհությունը նաև նրա հիշողության մեջ է, պատմության հիշողության մեջ, իր անցյալի կորուստների ու արժեքների արդար, անաչառ գնահատման մեջ: Ուրեմն, մեր ժողովրդի (ինչպես ամեն մի քաղաքակրթության ժողովրդի) մեծագույն առաքնություններից մեկը երախտիքի զգացումն է, իր արմատների ճանաչումը: Վկան՝ 1537 տարիների անհամար սերունդների հիշողությունը Վարդանանց և Ղևոնդյանց մասին, վկան՝ մենք, օրն ու պահը, որ խորհրդավոր, սուրբ ու պատմական կամարների տակ խոնարհվում ենք նրանց հիշատակի առջև: Այս ոգեկոչումը սրբազան մի ուխտ է հայ մնալու, իբրև հայ ապրելու, իբրև հայ մեռնելու:

Վարդանանք, Ղևոնդյանք բառերի մեջ կա ամեն ինչ՝ և՛ հող հայրենի, և՛ պապեանական արյան կանչի համար պատարագվել, և՛ խիղճ ու պատիվ, և՛ հավատ ու ժողովուրդ, և՛ Եկեղեցի՝ դեպի Աստվածային մաքրության ու կատարելության ձգտող

խանկաբույր ու խորախորհուրդ իր գմբեթներով:

Վարդանանց պատերազմը բռնկվել է 5-րդ դարում՝ 451-ի մայիսի 26-ին, շաբաթ օրը, Ավարայր գյուղին հարող դաշտավայրում, Տղմուտ գետի ափին:

Հայտնի է, որ 5-րդ դարը հայ ժողովրդի վերածննդի դարաշրջանն է: Իսկ վերածնունդը ենթադրում է կյանքի բոլոր բնագավառներում հակասությունների հաղթահարման մեծ երկունք՝ նոր լույս, նոր ճանապարհ: Ամեն մի վերածնունդ յուրօրինակ հրաշք է՝ ոգու և հոգու հրաշք, ինքնաճանաչման ու ինքնաքաջահայտման հրաշք, որ մարմին է առնում արվեստի ու գրականության, բարոյական, նյութական ու մշակութային արժեքների ստեղծմամբ: Սակայն պարսիկներն իրենց ռազմական, տնտեսական, քաղաքական, նվաճողական նպատակների իրականացման համար ուզում էին խլել հայ ժողովրդի ինքնահաստատումը՝ կամենալով ամեն կերպ իրենց մեջ ձուլել մեզ: Նրանք դիվանագիտորեն մշակում և քայլ առ քայլ գործադրում են հայ ժողովրդի ստրկացման իրենց ծրագիրը՝ նկատի չառնելով ամենագիսակորը՝ հայի դարավոր ըմբոստ ոգին:

Վեհափառ Հայրապետը գրում է. «Հայր մայրն ունեցած առաջին տպավորությունը միշտ սխալ է: Միայն երբ գիտես անոր հոգիին խոր ծալքերը հասկնալ, այն ատեն կհամոզվիս, որ ան ընդունակ է բացառիկ քարոյական թոփքներու»:

Հայր՝ քարից հաց քամող, հայր՝ հողի, գրի ու գրչության մշակ, երկինքն ու Աստծուն պաշտող հայր՝ դիվանագիտություն չի խաղացել և ժամանակ ու բնավորություն էլ չի ունեցել խաղալու: Թշնամին, սակայն, տարիների ընթացքում հայի նկատմամբ մշակել է իր ծրագրված, նենգ քաղաքականությունը, որով Ավարայրի տեսանելի ու անտեսանելի արմատները ձգվում են շատ ավելի հեռուները, քան 451-ի մայիսը: Ավելին, ժամանակները, ներքին ու արտաքին հանգամանքները աշխատել են գերազանցապես պարսիկների օգտին: Այսպես՝

1) դարեր շարունակ Հայաստանը եղել է կովախնձոր ու պատերազմների թատերաբեմ՝ արևելքի ու արևմուտքի, հյուսիսի ու հարավի ռազմատենչ ցեղերի ու ժողովուրդների միջև:

2) Հայաստանում դեռևս առաքելական դարերից խմորված քրիստոնեությունը, 301-ին հռչակվում է պետական կրոն: Սա ինքնին նշանակում է, թե քրիստոնեության դեմ Սասանյանների և մազդեական կրո-

նի ներկայացուցիչների կողմից դեռևս 3-րդ դարից մղված պայքարը ավելի պիտի աստկանար:

3) 387-ին Հայաստանը բաժանվում է Պարսկաստանի ու Բյուզանդիայի միջև, իսկ 428-ին վերացվում է նաև Մեծ Հայքի կիսանկախ թագավորությունը՝ վերածվելով մարզպանության:

4) Հագկերտ 2-րդը օգտվում է նաև մեր ժողովրդի անմիաբանությունից և խաղաղվաճակով միմյանց դեմ դրդում հայոց նախարարներին: Իսկ 442-ին Հայոց երկրից խորամանկորեն հանում է հայոց զորքը և ուղարկում հոների, քուշանների դեմ պատերազմի, իսկ 447-ին, Հայաստանում անցկացրած մարդահամարով, անասելիորեն ծանրացնում հայոց աշխարհից գանձվող տուրքերը և այլն:

Հայոց տոկացել է հայ ժողովուրդը, որովհետև թեև փոքր, բայց ոգու ու հոգու ժողովուրդ է, մշակութային արժեքների ստեղծմամբ ժամանակների մեջ իր մեծությունը հաստատած մեծ ժողովուրդ: Մաքառել է նա, որովհետև հավատացել է իր Աստծուն ու Լուսավորչի անմար կանթեղին, տոկացել է, քանզի լսել է իր եկեղեցիների անլուելի հույս-դողանջները, որովհետև ուներ կայուն սրբություններ՝ լեզու, հայրենի հող, հավատք: Իսկ Հագկերտ 2-րդի հավատափոխությունն առաջարկող հատուկ հրովարտակը պահանջում էր. «Զոր օրենս տեքս ձեր ունի, զնոյն և դուք կալարուք» (Նդիշե): Սա արդեն նշանակում էր ազգային ամենամիլիարական զգացմունքների ու սրբությունների կորուստ: Լինել, թե չլինել: Լինել՝ որոշում է մեր ժողովուրդը և Հագկերտին տրվում է մեր ժողովրդի աննկուն կամքի և բուռն հայրենասիրության արտահայտությունը՝ մերժողական պատասխանը. «Ձայսմ հաւատոյ զմեզ ոչ ոք կարէ խախտել, ոչ հրեշտակք և ոչ մարդիկ, ոչ սուր և ոչ հուր, ոչ ջուր, ոչ ամենայն գինչ և են դառն հարուածք... ի քէն տանջանք և ի մէնջ յանձնառութիւն. սուր քո՝ և պարանգ մեր» (Նդիշե):

Պարզ, առավել քան պարզ է ասված: Սա անվերապահորեն նշանակում է, թե քրիստոնեությունն ու աստվածաշնորհությունը անհաջող մի պատվաստ չէր հայի հոգու մեջ: Քրիստոնեությունը լուսավորություն էր և քաղաքակրթության արշալույս: Ուրեմն, արյան մեջ մտածը արյան հետ էլ պիտի ելներ ու եթե ելներ... Ահա թե ինչու, Վարդանանք և Ղևոնդյանք, մեկ սիրտ, մեկ հոգի, իջնում են Ավարայր՝ Մուշկան Նյուսապարտի հրամանատարությամբ պարսից զորքի դեմ մարտի՝ ի-

րենց հոգում մահ կամ ազատություն գոչելով: Անտարակույս, մեր պատմության այսպիսի պահերն է նկատի ունեցել Վազգեն Ա ազգընտիր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, երբ դեռևս 1937-ին գրել է. «Հայ ժողովուրդը, դարավոր դժգոհ մը ու ըմբոստ մը, չի կրնար հանդուրժել ստրուկի վիճակին, կը խոշաւա իր ճակատագրին դէմ, կ'ուզէ մահուան գնով իսկ պատմական հանդուգն ուստում մը կատարել՝ հոգին փրկելու համար» («Հերկ», 1937, հմր. 1): Եվ իրավ, հոգին և ոչ միայն հոգին փրկելու համար Վարդանանք և Ղևոնդյանք ընկնում են Ավարայրում՝ ապրելու և ապրեցնելու համար՝ «մահուամբ զմահն կոխեալ»:

Անկարելի է Վարդանանց պատերազմի մեջ միայն մեկ գլխավոր նպատակ, միայն մեկ գլխավոր խորհուրդ տեսնել: Բազմանպատակ է այն ու բազմախորհուրդ՝ հայրենի հող, ազգային արժանապատվություն, կրոն, ընտանիք և այլն, և այլն: Ավարայրը միաժամանակ թե՛ պարսից և հայոց միջև արտաքին բախում էր, թե՛ հայասեր ու պարսկասեր ուժերի ներքին առճակատում: Վարդանանք և Ղևոնդյանք հայ ոգու ծառացումն են ընդդէմ չարի. «...զի եթէ տացէ Տէր յաղթութիւն ի ձեռն մեր, սատակեցուք զգօրութիւն ճոցա, զի բարձրացի կողմն ճշմարտութեան, և եթէ հասեալ իցէ ժամանակ կեանց մերոց, սուրբ մահումս պատերազմիս ընկալցուք խնդութեամբ արտի, բայց միայն չարութիւնս քաջութեան վատութիւն մի խառնեցուք» (Եղիշէ). այսպէս է դիմում Վարդան Մամիկոնյանը իր զինյալներին:

Իսկ Վասակյանք գործակցում-աջակցում են պարսիկներին և վրեժ լուծում հարագատ ժողովրդից: Այո, ազգի դավաճան է Վասակ Սյունին, իսկ ազգային դավաճանի մեծն ու փոքրը չկա: Բոլոր ժամանակներում Ազգի դավաճանը պատմվել է երիցս՝ նրան պատժել է թշնամին, պատժել է ժողովուրդը, պատժել է հավիտենական ժամանակը: Ազգի ու ժամանակի արձակած դատավճիռը երբեք բեկման ենթակա չէ:

Հայ ժողովրդի պատմությունը հարուստ է ինքնության ու հող-հայրենի համար մղված արդար պատերազմներով: Այդպիսի ահեղ ու արդար պատերազմ էր Վարդանանց պատերազմը:

Տարբեր են լինում հաղթանակները՝ քաղաքական, բարոյական, ուղղախոս, մտավոր... նվաճողական պատերազմում, սակայն, կարող է լինել սույն ուղղության հաղթանակ, բայց ոչ երբեք՝ բարոյական: Ավարայրում հայոց բաժին է ընկնում բա-

րոյական հաղթանակը: Ավարայրի բարոյական հաղթանակի ուժն էր, որ, ոգեկան կամք-վահան դարձած, հետագայում դիմագրավում է նաև արաբներին ու մոնղոլներին, սելջուկներին, թաթարներին ու թուրքերին:

Ամեն մի հաղթանակ, թեկուզ և բարոյական, մի նոր սկիզբ է՝ մի նոր կյանք ապրելու համար: Այդպիսին էր Ավարայրը հայերիս համար:

Մեր ժողովրդի բնավորությունը կերտվել է պատմականորեն ու պատմական հանգամանքների հոլովությամբ: Անկուտրում է նրա կամքը, որովհետև արդար է: Այդ արարությունը հաստատեց Վահան Մամիկոնյանը 484-ին, Նվարսակի դաշնագրով: Այդ դաշնագրով պարսիկ վաղեմի թշնամուց կրկին խլվում են հայոց ներքին ինքնուրույնությունը, հայ մախարարների ու հոգևոր դասի ժառանգական իրավունքները, վերացվում է հավատափոխության հարկադրանքը, ավերվում են հայոց սուրբ հողի վրա կառուցված կրակարանները, Հայոց Եկեղեցին գործում է ազատ, հայ ժողովուրդն ու մախարարները իրենք են տնօրինում իրենց ներքին գործերը: Սա թեև կատարյալ անկախություն չէր, բայց արդեն նշանակում էր հայոց ոգու, քրիստոնեության, հայոց գենքի հաղթանակ:

Փոքր ժողովուրդների ինքնահաստատման, գոյատևման համար աչքի լույսի պես թանկ են և՛ լեզուն, և՛ հավատը, և՛ ազգային մշակույթը, և՛ ընտանեկան, ամուսնական ավանդաբար սրբագործված օրենքներն ու կենցաղը: Ուրեմն, միշտ պատմելի վրա՝ ազգային սրբագործված ավանդություններով: Այս են սովորեցնում մեզ Վարդանանց պատերազմն ու Վարդանանք՝ որպես ոգեկան մեծ արժեք:

Հազար պատարագ ու հազար լույս նրանց խնկելի հիշատակին:

Բանախոսությունից հետո հանդես են գալիս հոգևոր ճեմարանի տաները, որոնք հոգևոր ճեմարանի շարականագիտության ու երաժշտագիտության դասախոսներ պրն. Խորեն Պալյանի ու պրն. Կոմիտաս Բեշիշյանի ղեկավարությամբ պատրաստել էին գրական-երաժշտական մի գեղեցիկ ծրագիր: Արտասանվում են հատվածներ Եղիշի հանրահայտ երկից, Թեքեյանի «Խորհուրդ Վարդանանց» և Ալիշանի «Բլրովն Ավարայրի» բանաստեղծությունները, երգվում են Ծնորհալու «Երկնաւոր Թագաւորին», «Երկնային հրաւիրալօք», «Արեգակրն արդարութեան», «Արիացեալք», «Նորահրաշ Պսակաւոր» շարականները, Գարեգին Սրվանձությանի «Գողթնի քնար», Մ.

Եկմայանի «Լոնգ», «Ուլ դու քարեկամ», «Երգ մեռնող Հայրենասիրի», Կոմիտասի «Իմ հայրենեաց», «Բամ փորոտան» և «Ուլ Հայկազունք» երգերը:

Հանդիսության վերջում փակման գեղեցիկ ու ոգեշունչ խոսքով հանդես է գալիս Մայր Աթոռի դիվանապետ գերաշնորհ Տ. Ներսես արքեպս. Պողոսյանը:

«Ամեն տարի փետրվարյան այս ցուրտ օրերին Հայաստանյայց Եկեղեցին ոգեկոչում է Վարդանանց ճահատակների հիշատակը: 451 թվականից սկսած մինչև մեր օրերը, ամեն տարի, մեր ժողովուրդը հոգեկան հուզումով է անդրադառնում Վարդանանց սիրազործության և իր հայրենասիրության կրակն է վերաթափում, դրանով իսկ հոգեկան ու մարմնապես ջերմացնում համար: Թերևս անցյալում, ինչպես և այսօր, մեզանից ոմանք մտածեն, թե քանի որ Վարդանը՝ հայոց բանակի զորավարը, զոհվեց Ավարայրի ճակատամարտում, ուրեմն հայ ժողովուրդը դրանով իսկ կորցրեց պատերազմը: Մենք բոլորս այսօր լավ գիտենք, որ Ավարայրի ճակատամարտը կորցրեցինք, բայց Վարդանանց պատերազմում հաղթեցինք: Կյանքում ամեն մի պարտություն գիտակից մարդկանց ուսուցանում է հաղթանակի ճանապարհը:

Այսօր, Վեհաբանի այս շքեղ դահլիճում բոլորս հոգեկան խոտրվով, հուզումով ու երախտագետ զգացումներով ոգեկոչեցինք Վարդանանց հազար և երեսունվեց վկաների հիշատակը՝ մի անգամ ևս անդրադառնալով մեր հայրենիքի ու կրոնի հանդեպ նրանց ունեցած սիրուն և հավատին: Այս առթիվ իմ մտքում տրեպան շարականագիր Սուրբ Ներսես Ծնորհալու խոսքերն են կրկնվում հետևյալ բառերով. «Հրով հոգւոյն շիջուցին զքոց զկրակապաշտ պարսից», այսինքն՝ իրենց հոգու կրակով հանգցրին կրակապաշտ պարսիկների բոցը: Հրաշալի մի վերլուծություն և գեղեցիկ մի բացատրություն, Ավարայրի ամեն մի հերոսի հրաքորք զգացումները արտահայտող: Հոգու կրակը, սիրելիներ, հավատն է, այն հավատը, որն անշեշ է, շնչող ու կենդանի, որը մերկա էր մեր պատմության ամբողջ ընթացքում իբրև լուսեղեն պյուն և առաջնորդ մեր կյանքի, մանավանդ դժնդակ օրերին:

Այս գաղափարը շատ մեծ է «մահուամբ զմահ կոխեաց» դարձվածքին, որ մենք ասում ենք հարուցյալ Քրիստոսի համար, որն իր մահով՝ մահվան հաղթեց: Քրիստոսի մահը ևս գերազանցապես գիտակցված մահ էր, ինչպես ոսկեդեմիկ Ե-

ղիշե պատմիչն է ասում. «Գիտակցված մահը անմահություն է»:

Մեր ժողովուրդը դարեր շարունակ հանձն առավ գիտակցված մահը: Մեր ժողովրդի պատմությունը լի է բազմաթիվ ճակատակներով, մարտիրոսներով և վկաներով, որոնք իրենց անմեղ արյունն են թափել գիտակցորեն՝ վասն հավատի և հայրենասիրության: Հայ ժողովուրդը Վարդանանց պատերազմի օրվանից մինչև Սարդարապատի ճակատամարտի օրերը գիտակցված զոհողության ընդառաջ գնաց, ամեն անգամ, երբ մարտի դաշտ իջավ, ճախնյաց հավատով և նույն համոզումներով կուլեց, երբեմն ընկնվեց, պարտվեց, բայց երբեք նրա ոգին չհամրեց, նրա հավատն ու հայրենասիրությունը չպարտվեցին:

Այսօր ևս բազում այլ միջոցներով նույն մարտը տեղի է ունենում ողջ աշխարհում, ոչ միայն մեզ համար, այլ այն բոլոր փոքր ազգերի համար, որոնք ցանկանում են վերագտնել իրենց ինքնուրույնությունը: Ուժացման, օտարացման և ձուլման դեմ պայքարը ջլատում է մեր ուժերը: Այս իսկ պատճառով հատուկ պայքար է մղվում ի սփյուռն աշխարհի ցրված մեր նոր սերունդը առաջին հերթին դաստիարակելու հաշեցի ոգով, ծանոթացնելով նրան իր պատմությանը, մշակույթին և իր ավանդություններին: Այդ է պատճառը, որ ազգիս շնորհազարդ Վեհափառ Հայրապետը, մականի ձեռին, մեծաշաղկապ Մովսեսի, ժամանակ առ ժամանակ գնում է իր հոտին այցելության ի սփյուռն աշխարհի, իբրև բարի հովիվ, մխիթարելու նրանց, կապելու նրանց սիրտը վերածաղկող և խաղաղ հայրենի հողին ու իրականությանը, մեր մշակույթին պատմությանը և հավատին: Ահավասիկ 1987 թվականի հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին Նորին Սրբության հովվապետական այցը ԱՄՆ և Կանադա, Ավիլված էր նաև այսպիսի ազնիվ նպատակի իրագործմանը:

Ներկայումս Սփյուռքում գտնվող մեր հոգևոր գավակների՝ Մերձավոր Արևելքում ապրող հատվածն է միայն ծանր, անորոշ և երբեմն նույնիսկ վտանգավոր վիճակներում ապրում: Մենք նրանց համար միշտ աղոթող ենք, որ խաղաղությունը վերահաստատվի այնտեղ: Բարեբախտաբար ներկայիս հայ Սփյուռքը, տնտեսական իմաստով, ընդհանրապես ապրում է բարվոք վիճակում: Բնականաբար սրանով բոլոր հարցերը չեն լուծվում: Այս անգամ նոր պայքար է սկսվում ընտանեկան ավանդական սրբությունները պահելու, հայեցի

դաստիարակություն ջամբելու նոր սերնդին և պահելու մեր ազգային քարոշական ավանդական ապրելակերպը: Ահա մի նոր ճակատամարտ ամեն ընտանիքում և ամեն մի անհատի մեջ մղվող:

Սակայն ի վերա այս ամենայնի, մենք հավատում ենք, որ հայ ժողովուրդը դեռևս պատմության առջև իրեն վերապահված մեծ դեր ունի կատարելու: Ներկայիս իր գոյապահպանման համար Սփյուռքի հայության մղած պայքարը պետք է շարունակել Վարդանանց ճակատամարտի նշանաբանի մի փոքր փոփոխությամբ՝ «Մահ իմացյալ անմահությունն է» արտահայտությունը փոխելով՝ «Կյանք իմացյալ անմահությունն է» արտահայտությամբ: Գիտակցված, նպատակալաց, զոհողությամբ առկա են և հայրենակներ կյանքը մեզ առաջնորդում է դեպի անմահություն: Եթե մենք գիտակցենք մեր ժողովրդի հարուստ մշակութային արժեքները, նրա պատմությունը, և այս բոլորը կարողանանք համամարդկային մակարդակի վրա աշխարհին ներկայացնել, դա գիտակցված կյանք ու նպատակ կլինի մեզ համար ու նաև՝ օգտակար մարդկությանը:

Հավատում ենք, որ Վարդանի հոգին անմահ է և կենդանի՝ մեր ամենօրյա կյանքում: Նա է մեր նավը առաջնորդում այսօր ևս մեր առաջնորդների միջոցով, իբրև գաղափար և առաջնորդ ուժ, հայտնվելով մերթ ընդ մերթ նրանց մեջ:

Սիրելի հանդիսականներ, այսօր Մայր Աթոռի միաբանության, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի, հոգևոր ճեմարանի տեսչության, դասախոսական կազմի և ուսանողության, Մայր Աթոռի պաշտոնեության և Հայ Եկեղեցու բոլոր զավակների համար ուրախության օր է: Վարդանանց հիշատակի առթիվ մենք նշում ենք Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության տոնը: Ծնորհագարդ Վեհափառը այս տարի թևակոխելու է իր ութսուն տարին: Հայոց Հայրապետին Վարդանանց հիշատակի և իր անվանակոչության առթիվ, իբրև Հայ Եկեղեցու առաջնորդ Վարդան գորավար, եկեք մաղթենք երկար, քաջառողջ ու արդյունավետ կյանք:

Կեցցեն Վարդանանք:

Հանդիսությունն ավարտվում է «Տերունական աղոթք»-ով ու Վեհափառ Հայրապետի արտասանած «Պահպանիչ»-ով:

